

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

REDACTIE: R. Geurts, Echt, Dr. W. Minis-van de Geyn, Bonnefanten 5, Maastricht, C. Willemse, arts te Eygelshoven.

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht.

Alle correspondentie betreffende de redactie te richten aan Mevr. Dr. W. Minis-v.d. Geyn, Bonnefanten 5, Maastricht. Het Maandblad wordt aan alle leden van het Natuurhistorisch Genootschap gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden f 0.50, voor leden f 0.30. Auteursrechten voorbehouden.

INHOUD: Verslag van de vergadering ter Herdenking van Rector Cremers, op Woensdag 9 Januari 1952, blz. 1. Rede van de Voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap, dokter Willemse, blz. 1. — W. Minis-v. de Geijn: Rector Cremers als oprichter van Genootschap en Museum, blz. 10.

Herdenking van Rector Cremers

op Woensdag 9 Januari 1952.

Aanwezig de dames van der Mijll Dekker, Willemse-Widdershoven, Smeets, De Kleermaeker, Smeets, Bels-Koning, Schürmann, Cremers-Fleischeuer, Mommers-Koene, Lahaye-de Wit, Dresen, Minis-van de Geyn, Stassen, Berend-schot, Chambille en de heren Willemse, van Rummelen, Bovy, van der Vlerk, Janssen, Nijst, Bouchoms, Gregoire, Nelissen, Cremers, Kruyt-zer, Wassenberg, Bels, Mommers, Otten, van der Hoogt, van Nieuwenhoven, Br. Agatho, Leysen, Stevens, Ogg, Willems, Maessen, Onstenk, Huntjens, Wijsen, Brans, Janssen, Thewissen, van der Leeuw, Koelman, Rector Wonders, Bingen, Regout, Pater van Summe-ren, Geurts, Sondeijker, Lückner, Kapelaan van Boven, Pater Raignier, Paulussen, De Wilde, Dijkstra, Br. Theowald, Schulte, Nulens, Berg-holtz, Br. Bernardus; Paping, van Noorden, Panhuysen, Holstege, Br. Jeroen, Beaulen, Willemse.

De bijeenkomst werd gehouden ter pieuze herdenking van Rector P. Jos. Cremers, die op 28 November 1951 in de leeftijd van 78 jaar, in het Elisabeth Tehuis te Maastricht overleed.

Tot hun spijt waren verhinderd de heren Nadaud, Dr. Endepols, Mr Ch. Paulussen, allen uit Maastricht, benevens burgemeester Hens en de heer en mevrouw Sluysmans uit Valkenburg.

De Voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap, dokter Willemse, opent met de volgende rede:

Dames en Heren.

Ik heet U allen hartelijk welkom, maar speciaal degenen, die uit hoogachting voor onze overleden stichter en Ere-voorzitter, deze herdenkings-vergadering bijwonen en hem straks zullen memoreren.

Ik wil beginnen bij deze jaarwisseling U allen een Zalig en Gelukkig Nieuwjaar toe te wen-sen, met de hoop, dat 1952 ons eindelijk de lang verwachte vrede mag schenken, die rust zal brengen in alle lagen der maatschappij en waar-in de vreugde van de arbeid door ieder goed willend mens weer dankbaar aanvaard kan worden.

Deze vergadering is belegd om Rector Cre-mers te herdenken.

Van vele zijden zijn condoleances binnen-gekomen, waarvan ik U enige wil opnoemen, om hierdoor aan te tonen, hoe groot dit verlies in den lande is gevoeld.

Wij mochten treffende brieven ontvangen van de Besturen van verschillende Musea en Verenigingen: het Zoölogisch Museum in Amsterdam, de Koninklijke Nederlandse Na-tuurhistorische Vereniging, het Enschedesche Natuurhistorisch Museum, de Nederlandse

Entomologische Vereniging, het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, en van vele personen, waaronder de Commissaris van de Koningin Mr. Dr. F. Houben, de hoogleraren: Dr. Jacoba Hol, Dr. J. Heimans, Mr. F. Florschütz, Dr. W. Roepke, Ir A. M. Sprenger, Dr. J. Prick, Dr. C. J. van der Klaauw, de President-Directeur der Staatsmijnen Dr Ir Ch. Th. Groothof, de heren Dr P. Maréchal en Alfred Van Beneden uit Luik, en nog vele anderen, die ik nu niet allen kan opnoemen.

Op deze plaats past het mij, namens het Bestuur hen allen, alsmede hen, die op de begrafenis aanwezig waren, waarbij ik zeer speciaal zou willen noemen de deputatie van de Leidse Universiteit vertegenwoordigd door Prof. Dr H. Boschma en Prof. Dr I. M. van der Vlerk, benevens Mgr Dr P. J. van Gils uit Roermond, dank te zeggen voor hun medeleven.

Wij herdenken dan heden onze goede, oude Rector, de oprichter en stuwkracht van ons Genootschap.

Het is voor ons allen een pijnlijk verlies, vooral voor mij persoonlijk, die hem reeds 50 jaar kende, nu wij zijn steun, zijn aanmoediging en zijn nooit falend optimisme moeten verliezen.

In Rolduc, dat hij in 1909 verliet, gaf hij lessen in plant- en dierkunde en begon hij een collectie vlinders aan te leggen, die de basis ging vormen van latere insectencollecties. Deze liefde tot de studie der insecten, breidde zich uit tot andere diersoorten, ik noem als zodanig slechts de vleermuizen uit de grotten van de St. Pietersberg, de amphiënen en reptielen van Zuid-Limburg, terwijl ook de flora zijn volle belangstelling had.

In hem rijpte het plan met enige andere natuurliefhebbers, een Natuurhistorisch Genootschap te stichten, welk plan vaste vormen aannam op een bijeenkomst in het najaar van 1910 in Sittard. Het resultaat was de daadwerkelijke oprichting op 27 Nov. van dat jaar. Het getal der oprichters was maar klein, een 20 tal, waarvan nog maar enkele in leven zijn; maar gestadig groeide het aan tot het in 1912 reeds 206 leden telde.

Met dit luttele aantal leden dorst hij het aan een jaarboek, toentertijd Mededelingen genoemd, te publiceren, gevuld met wetenschappelijke artikelen over de flora en fauna van Zuid-Limburg.

Dit begin was nog maar klein en onaanzien-

lijk, maar men proeft er het enthousiasme voor de kennis van de flora, fauna en geologie van zijn dierbaar Zuid-Limburg.

Deze jaarboeken kwamen, met enige onderbreking, geregeld uit tot 1923, terwijl in Augustus 1912 het Maandblad reeds was begonnen te verschijnen.

De wetenschappelijke wereld begon zich te bemoeien met deze kleine spruit, omdat zij merkte dat het serieus, gedegen en wetenschappelijk verantwoord was. De zo rijke flora en fauna van Limburg begonnen allengs gestalte te krijgen en interesse op te wekken voor allen die boven de Moerdijk woonden. Wat betreft de wetenschappelijke inhoud behoef ik U maar te wijzen op de gedegen studies aangaande de Phoriden en de Nederlandse mieren en haar gasten van Pater Schmitz, de interessante botanische artikelen van wijlen Dr De Wever, de ornithologische artikelen van Pater Riotte, pastoor Nillesen en burgemeester Hens, de geologische studies van Ir W. C. Klein en ons bestuurslid van Rummelen en nog vele anderen, te veel om op te noemen.

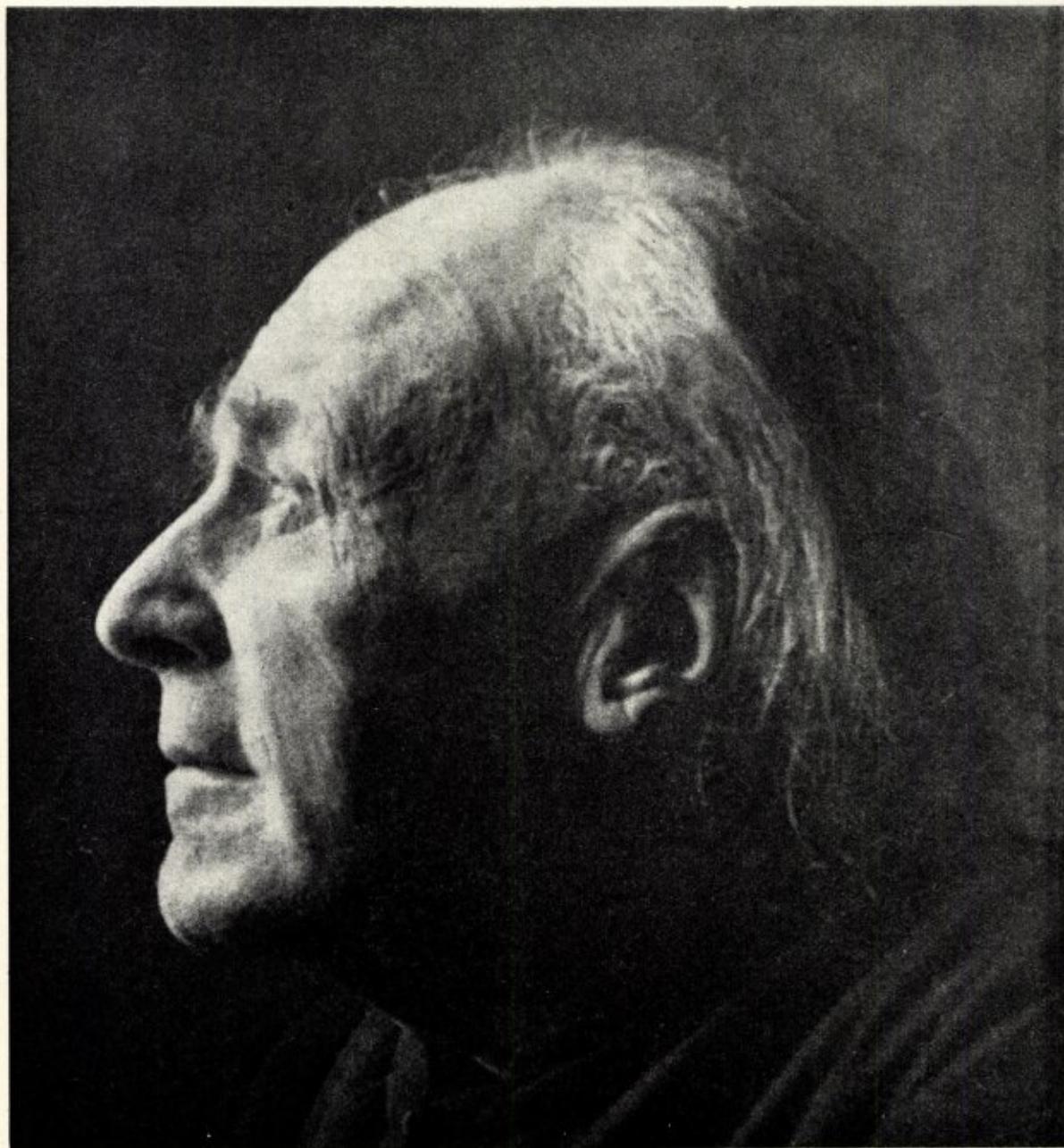
Na 1923 werd het Maandblad in vergroot formaat uitgegeven en kwam dit in de plaats van het jaarboek, terwijl nu in de laatste jaren begonnen is met de uitgave van zuiver wetenschappelijke Publicaties.

De steeds groeiende belangstelling deed het aantal binnen- en buitenlandse verenigingen en Musea die contact zochten, steeds toenemen en op het ogenblik zijn er een 108 tal met wie een geregeld ruilverkeer is tot stand gekomen.

Dit is gedeeltelijk ook het gevolg van het feit, dat de interesse voor de flora en fauna niet beperkt bleef tot Limburg, maar dat verschillende auteurs de gelegenheid kregen mededelingen te doen en studies te plaatsen over buitenlandse, floristische of faunistische onderwerpen. Het regionale karakter van het oorspronkelijke Maandblad werd veranderd in een internationaal erkende en gewaardeerde publicatie.

Al dit werk, al deze groei en bloei was te danken aan de grote stuwkracht, die uitging van de Rector, die daarnevens ook nog de beslommeringen dragen moest die het beheer van een Museum en de gang van zaken in een zo bloeiende vereniging nu eenmaal met zich mee brengen.

Straks zal onze conservator U een en ander

Pector Jo Cremer

Foto H. Leufkens, Heerlen.

over het Museum meedelen, dat alom vermaard is om zijn mooie en kostbare collecties. Tot deze bloei heeft Rector Cremers, zoals U aanstonds zult horen, in hoge mate bijgedragen, hij die de „histoire intime” van Limburg zo goed kende en wist waar hij moest aankloppen hiervoor.

De wens van de rector was dat aan zijn graf niet gesproken werd, maar dat op zijn graf een zwerfsteen zou geplaatst worden.

Ik meen dat hij zich zelf met deze wens ten volle uit heeft getekend, dat hij de grond van Limburg die hem nu bedekt en het land waar hij geboren is en geleefd heeft, zo heeft liefgehad, dat hij hiermee te kennen wilde geven, met al de vezelen van zijn ziel en hart aan dit land gebonden te willen blijven, tot de grote dag der Opstanding hem en ons allen zal doen verrijzen.

Rector Cremers, wij zullen uw werk voortzetten, wij zullen trachten uit uw voorbeeld de energie te putten die hiervoor nodig is en vooral aan de jongeren onder ons zou ik willen voorhouden: zie wat één mens kan bereiken die met zoveel liefde de schone Natuur Gods heeft bewonderd en deze bewondering heeft willen verder dragen aan ons, zijn opvolgers. Moge hij voor U een voorbeeld zijn ter navolging en moge God hem het loon schenken dat hij verdiend heeft. Hij ruste in vrede.

Vervolgens spreekt de conservator Dr E. M. Kruytzer:

Van af de oprichting van het Natuurhistorisch Genootschap stond Rector Cremers voor ogen de stichting van een eigen museum, dat moest geven een beeld van wat in Limburg leeft of geleefd heeft, een museum van de eigen streek. Veel was er reeds verloren gegaan door onwetendheid en zorgeloosheid, en, wat nog erger was, enkele wetenschappelijk belangrijke verzamelingen waren over onze landsgrenzen verdwenen.

Dat moest uit zijn. Er zou een Limburgs museum komen.

En het kwam er! Rector Cremers zette er zijn schouders onder, wist burgemeester Mr L. B. J. van Oppen voor zijn plannen te winnen en ondervond daarbij de krachtige steun van de wethouder van onderwijs, zijn vriend Mr Henri Paulussen. En zo lezen we in het Maandblad van December 1912: „Eindelijk is de totstandkoming van het Provinciaal museum van Natuurlijke Historie zekerheid geworden. De stad

Maastricht heeft voor dat doel aan ons Genootschap 't voormalig klooster der Grauwe Zusters op de Looiersgracht afgestaan.”

Dit eenvoudig bericht was een mededeling van grote betekenis, zoals de toekomst zou leren. Het gebouw van 1912 verkeerde weliswaar niet in zodanige toestand, dat het geschikt was voor museum, maar men was tenminste onder dak. De Rector kon zijn eigen verzamelingen en de reeds verworven voorwerpen overbrengen naar een eigen huis. Later, wanneer de gemeente Maastricht de collectie en de hele zorg voor het museum zou overnemen (1917), werd het monumentale gebouw grondig gerestaureerd (1919—1920) en nog weer enkele jaren later belangrijk uitgebreid (1932). Zo kon het museum zich ten volle ontplooiën en beantwoorden aan het doel van de stichter. Wij zijn het gemeentebestuur van Maastricht veel dank verschuldigd, dat het zulks mogelijk maakte en ook de tegenwoordige bestuurders van de stad zijn wij zeer erkentelijk voor de wijze, waarop zij het werk van hun voorgangers voortzetten.

Rector Cremers begint aan zijn moeilijke en verantwoordelijke taak. Vanaf het begin zit er lijn in zijn werk. Nooit zal de Rector dulden, dat die lijn ook maar enigszins zal afbuigen van de richting naar het doel, dat hij zich gesteld had: hier te stichten een regionaal museum, dat zou worden een centrum van wetenschap en een leerschool tevens, waarin aan het volk zou worden bijgebracht de kennis van en de liefde voor Limburgs schone natuur.

Reeds voor de totstandkoming van het museum had de Rector in bruikleen ontvangen het herbarium van Bosquet. In 1920 kwam het museum in het bezit van het herbarium van Franquinet, dat vooral van belang is voor de studie der mossen. Ook werden de handschriften van Franquinet aan het museum geschonken, doch de belangrijkste aanwinst was het omvangrijke herbarium van dr De Wever uit Nuth — meer dan 20.000 planten — dat nog steeds door velen in den lande geraadpleegd wordt. In dit verband mogen niet vergeten worden het grote foto-archief en de collectie oliën en waterverfschilderijen van dr De Wever, alle betrekking hebbende op onze Limburgse planten en plantenassociaties.

Doch ook de levende planten moesten tot haar recht komen en tot dat doel stichtte de Rector de botanische tuin, waarin werden uit-

gezet vooral die planten, die uitsluitend of nagenoeg uitsluitend in Zuid-Limburg voorkomen.

De recente fauna van ons Museum is bijna helemaal het werk van de Rector. Reeds in zijn Rulduc'se tijd was hij bezig met de studie van vleermuizen. Dat zijn verzameling vleermuizen dus op de eerste plaats in ons museum kwam, spreekt van zelf. Ook amphibiën en reptielen hadden zijn bijzondere aandacht. Reeds in 1913 bevond zich in het museum een gedeelte van de vogel-collectie Nillessen, een collectie, die later nog aanzienlijk zou worden uitgebreid en een der mooiste groepen is van onze inlandse fauna.

De vogelstand werd later vergroot door de collectie Rongen.

Zeer belangrijk was het werk van de conservator op het gebied der entomologie. Zijn voorliefde ging uit naar de vlinders en de wantsen, die hij in moeizame arbeid jaar in jaar uit verzameld had, en hij wist zijn medewerkers op entomologisch gebied zo enthousiast te maken, dat hij in korte tijd reeds een grote verzameling bij elkaar had, alles geordend en geëtiketteerd volgens de regels der wetenschap.

Toen de Rector in 1938 zijn ambt als conservator moest neerleggen, waren in het museum aanwezig 5736 verschillende soorten insecten, vertegenwoordigd door 35.635 exemplaren. Maar niet alleen het aantal was belangrijk, hoofdzaak was, dat de verzameling zo keurig werd onderhouden. Men kreeg vertrouwen in het werk van de conservator, zodat anderen overgingen tot belangrijke schenkingen. Tijdens zijn beheer verwierf het museum in eigendom door schenking de kevercollectie Rüschkamp (1930), de Cynipidencollectie Dettmer (1930), de vlindercollectie Franssen (1931) en de vliegencollectie Klene (1933). Maar ook latere schenkingen, de vlinderverzamelingen van majoor Rijk en mr Kortebos, en zelfs het feit, dat de phoridencollectie Schmitz en de beroemde mierencollectie Wasmann aan ons museum werden toevertrouwd, danken we tenslotte aan het baanbrekend werk van conservator Cremers.

Voor een zeer belangrijke afdeling moet ik thans Uw aandacht vragen, nl. de geologisch-palaeontologische verzameling. Ofschoon van huis uit geen geoloog, heeft de Rector, nadat hij het museum eenmaal tot stand had gebracht, zich zodanig in deze materie weten in te werken, dat hij een verzameling heeft bijeengebracht, die van wetenschappelijk standpunt uit de be-

langrijkste geworden is van ons museum. Reeds in 1913 prijkte in ons museum de beroemde *Allopleuron* (*Chelonia*) *Hofmanni*, een zeeschildpad uit het laatste gedeelte der krijtperiode. Onze krijtcollectie is werkelijk uniek. Iedereen, die onze mooie krijtzaal bezoekt, kan zich hiervan overtuigen. Afzonderlijk wil ik hierbij vermelden de bekende Bryozoëncollectie van Ed. Pergens, die het museum in 1920 door schenking verwierf. Ik kan niet te lang uitweiden over de palaeontologische verzamelingen, maar mag niet nalaten te noemen de uitgebreide collectie Tegelse fossielen en de rijke verzameling haaiantanden uit Elslloo.

Dit alles had tot resultaat, dat men bij het schrijven van wetenschappelijke publicaties ons museum niet meer kon voorbijgaan. Afgezien van de talrijke publicaties in het Natuurhistorisch Maandblad, wil ik vermelden vier proefschriften die ten dele of bijna geheel gebaseerd zijn op het hier in het museum aanwezige materiaal, n.l. het proefschrift van pater S. Bernsen: „The Geology of the Teglian Clay and its fossil remains of *Rhinoceros*” (1927), „Bijdrage tot de kennis van *Conodontes* en *Trogontherium*” van mej. A. Schreuder (1928), „Die Niederländischen pleistozänen Hirsche” van mej. C. E. Kunst (1937) en in hetzelfde jaar het proefschrift van mej. W. van de Geyn: „Das Tertiär der Niederlande mit besonderer Berücksichtigung der Selachierfauna”.

Het zal U thans duidelijk zijn tot welk een wetenschappelijke hoogte het Maastrichtse museum geklommen is onder leiding van conservator Cremers. Was het dan te verwonderen, dat in het jaar 1938, toen de Rector wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd als conservator moest aftreden, vele mannen der wetenschap pogingen in het werk stelden om de Rector als conservator te behouden?

Zo'n museum kon natuurlijk niet bestaan zonder bibliotheek. Dat begreep de Rector heel goed en hij besteedde daaraan dan ook grote zorg. Hij begon met zijn eigen boekerij in het museum te plaatsen, welk voorbeeld weldra gevolgd werd door dr De Wever, die zijn uitgebreide botanische bibliotheek aan het museum schonk, zodat de dokter zelf hier moest komen lenen. Ook andere leden brachten voor en na boeken. Door de goede zorgen van de heer Blankevoort werd de geologische afdeling op

peil gebracht. Het museum beschikt op het ogenblik over een goede vakbibliotheek.

Het kostbaarste bezit vormen de kruidenboeken (Dodonaeus, Clusius, Lobelius, Fuchs, verschillende werken van Linnaeus) en enkele andere beroemde oude boeken, waarvan ik alleen noem „Bijbel der Natuur" van onze landgenoot Jan Swammerdam. Ze staan er nu, maar wat een moeite het de Rector gekost heeft om deze te verwerven zou hij alléén. U kunnen vertellen. Ook dit behoorde tot het werk van de conservator.

En toch, Dames en Heren, is het beeld, dat ik gegeven heb van onze conservator, nog onvolledig. Ik heb U niet gesproken van de talrijke en moeizame omzwervingen door Limburg, want veel heeft hij op deze wijze moeten verwerven. Geen weg door hem niet betreden; geen groeve door hem niet bezocht. En wildet gij de conservator goed leren kennen, dan hadt gij hem moeten bezoeken in zijn museum. Met haast kinderlijke blijdschap kon hij U zijn aanwinsten laten zien, met enthousiasme wist hij U te voeren langs de verzamelingen en U te vertellen van haar herkomst. Dan begon ieder stuk te leven. Dit museum zal blijven het museum van Rector Cremers.

Met grote dankbaarheid erken ik, dat het mij een voorrecht is, te mogen werken in dit museum.

Dan geeft de Voorzitter het woord aan Prof. Dr I. M. van der Vlerk (Leiden).

Het is nuttig om een schepel zand te zeven om één enkele parel te vinden. Dit waren de woorden van de Arabische wijsgeer Avèrroës. Ruim zeven en een halve eeuw later werkten ze nog inspirerend. Ze werden n.l. als motto gebruikt van een natuurwetenschappelijke verhandeling. Hiermede bedoel ik het proefschrift, dat een jeugdige doctoranda in de biologie, op gezag van de Rector Magnificus der Leidse Universiteit, publiek te verdedigen had, wilde zij de graad van doctor in de wis- en natuurkunde verkrijgen. Onder het publiek bevonden zich twee eerbiedwaardige grijsaards: Dr H. J. Beckers, arts te Beek en Rector Jos. Cremers, conservator van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Ofschoon de heren het volste recht hadden de geleerde Vrouwe vragen te stellen, deden zij het niet. Noch zij, noch één der opposenten hebben haar gevraagd, wat zij

voor ogen had, toen zij de woorden van Avèrroës tot de hare maakte. Men is het nooit precies te weten gekomen. Ik vermoed echter, dat het duidde op de onnoemelijke hoeveelheid systematisch werk, dat er verzet moest worden om tot een enkel belangrijk resultaat te komen. Maar zou zij juist op dit ogenblik, niet met mij in kunnen stemmen, wanneer ik betoog, dat de wijze woorden evenzeer gelden, wanneer men hen op het mensdom toepast? Is de mens in de samenleving niet als de zandkorrel onder het microscoop van de sediment-petroloog? Wordt men in de maatschappij niet evenzeer bekoord door het kennen van een edel mens als de petroloog door het aanschouwen van een glanzend, fraai gekleurd kristal van topaas, zirkoon of toermalijn temidden der duizenden kwarts-korrels? En is men niet even verrast en gelukkig op zijn levenspad een Rector Cremers ontmoet te hebben als de mineraloog, die bij het onderzoek van een zand een verdwaalde parel zou aantreffen?

De Rector was een uitzonderlijk mens. Ten dele is dit toe te schrijven aan de bijzondere bekoring, die er van hem uitging, zonder dat hij hier ook maar enige moeite voor deed. Ik zou haast zeggen integendeel. Van zijn hart maakte hij geen moordkuil. Nog goed herinner ik me onze eerste ontmoeting, een twintigtal jaren geleden. Mijn vriend Kuenen en ik hadden een buitenlandse geologische excursie met studenten gemaakt. De laatste dag voerde ons naar Limburg. Een bezoek aan het Natuurhistorisch Museum stond ook op het programma. Enige studenten waren geestelijk vermoeid van de vele nieuwe indrukken tijdens de excursie opgedaan. Zij toonden niet die belangstelling voor Allopleuron hofmanni, welke men deze wereldberoemde schildpad verschuldigd is. Dit wekte, terecht, de ergernis van de Rector op. De gevolgen bleven dan ook niet uit. We werden uitgenodigd in het gastvrije huis aan de Looiersgracht. Juffrouw Anna, die meer dan veertig jaren er voor gewaakt heeft, dat het de Rector aan niets ontbrak, bleek het als vanzelfsprekend te beschouwen, dat zijn gasten, op welk uur van de dag ze ook binnenvielen, van spijs en drank werden voorzien. Na de eerste dronk kwam echter de „reprimande". „Het verheugt me", zo voegde de Rector ons toe „dat ge *eindelijk* eens in Limburg komt, maar ge hebt een paar vlegels van studenten medegebracht". Hoevelen Uwer

zal het niet vergaan zijn als ons. En is er wel iemand onder U, die zo'n gemoedelijke schrobering uit de mond van de Rector niet in dankbaarheid geincasseerd heeft?

Als een van de grote verdiensten van de Rector heb ik steeds beschouwd het feit, dat hij ons, in zijn persoon, getoond heeft hoe verkeerd het is de natuuronderzoekers in mensen van de wetenschap en amateurs uiteen te willen laten vallen. Is het niet beter hen in twee geheel andere categoriën te scheiden? Tot de ene zou ik willen rekenen, niet alleen de man met de doctorsgraad doch zonder waarachtige liefde voor de natuur, maar ook de ongeschoolde minnaar van de natuur, die het, als het in zijn kraam te pas komt, met de waarheid op een accoordje gooit. Geen van beiden zal zich ooit tot een onderzoeker van betekenis op kunnen werken. Tot de andere categorie behoorde de Rector. Een harstochtelijke liefde voor de natuur, een hartgrondige afkeer van ieder geschipper met de waarheid en een gedegen kennis waren bij hem in een harmonisch evenwicht. Niemand zal dan ooit aan de Rector bemerkt kunnen hebben of hij door een academische opleiding in de biologie en geologie of door eigen studie van kapelaan tot onvolprezen leider van een Natuurhistorisch Genootschap en uitmuntend conservator van een museum geworden is.

Ik herinner me de jaren 1938—'39. De priester, die, zoals zijn vriend Nypels het eens zo treffend zeide, zelf een congregatie van een zeer bijzondere aard gesticht heeft, had de leeftijdsgrens van de ambtenaar bereikt. De kans bestond, dat hij moest aftreden als conservator van zijn geliefd museum. Niet alleen Limburg, geheel Nederland was in rep en roer. De toenmalige hoofdredacteur van het Natuurhistorisch Maandblad, onze onvergetelijke G. H. Waage, had de grote trom geroerd. Hij had vrijwel alle tot oordelen bevoegde wetenschappelijke werkers in den lande gevraagd, wat voor gevolg het aftreden van de Rector als conservator voor het Museum zou hebben. Van de 14 zeer- en hooggeleerde heren waren er 10, die een heengaan van conservator Cremers ten zeerste zouden betreuren. Twee zouden het een ramp vinden. Eén vond een museum zonder de Rector ondenkbaar. De laatste tenslotte schreef, dat het niet veel minder dan de dreigende ondergang van het Museum, althans het te loor gaan van zijn wetenschappelijke waarde, zou betekenen.

Mijn geestesoog ziet het moment, waarop de Rector het Maandblad van 30 December 1938 te lezen krijgt. Langzaam vertrekt de wilskrachtige mond zich tot de voor hem zo karakteristieke glimlach. De huid aan de buitenkant der ogen plooit zich tot „kraaiepootjes". In de ogen komt die „je zult het me zeggen"-blik, die zo dikwijls zijn tegenstanders in het debat te ontwapenen wist. Gelooft ook hij, dat zijn mooie museum, zijn trots bouwwerk, tot ondergang gedoemd is? Op dat ogenblik moet in het brein van de Rector het plan gerijpt zijn hoe het museum te redden. Hij zal het doen niet door zelf zo lang mogelijk op de conservator-stoel te blijven zitten, neen, hij zal uitzien naar een volwaardige opvolger. Ik schroom niet het een heroiek besluit te noemen. Hoe weinigen zijn er, die de geestelijke moed bezitten, zichzelf op het juiste ogenblik een halt toe te roepen? In die eerste maanden van het jaar 1939 heeft de Rector getoond te kunnen slagen waar zo vele grote mannen gefaald hebben. Hij heeft een werkelijke genialiteit getoond in het vinden van een persoon, die zijn werk kon voortzetten. Gij allen in dit gezelschap weet maar al te goed, dat de sombere voorspelling aangaande het museum gelukkig niet bewaarheid is geworden.

De Rector heeft in die eerste dagen van 1939 ongetwijfeld ook nog wel eens aan de woorden van Avèrroës gedacht. Maar hij was en een te goed bioloog, en een te practisch mens om een parel in een zandhoop te gaan zoeken. Zoals de getrainde fossielen-jager in de groeven van de Enci in de kortste tijd het mooiste exemplaar te voorschijn weet te toveren, zo wist de Rector precies aan te duiden wie de aangewezen persoon voor het conservatorschap was. Het feit, dat het een vrouw, een nog zeer jonge vrouw, welhaast een meisje was, wekte verwondering. Het stuitte zelfs op verzet. Maar was verzet een reden voor de Rector om te wijken? Heeft hij ooit de strijd geschuwd, wanneer het om de belangen van Genootschap en Museum ging? Met hoeveel tact, met hoeveel kennis van zaken wist hij zijn doel te bereiken. En met hoeveel vreugde moeten de twijfelaars in later jaren gezien hebben, dat zij goed deden zich te schikken naar de wens van de wijze grijsaard.

We zijn hier bijeen om de nagedachtenis van Rector Cremers te eren. Niet om de verdiensten van zijn opvolgster te roemen. Maar ik weet, dat ik spreek in de geest van de Rector wanneer

ik vooral ook de jaren gedenk van hartelijke samenwerking tussen deze beide mensen, m.i. de voornaamste reden, dat de levensavond van Rector Cremers een gelukkige geweest is.

Met weemoed in het hart hebben wij hem op de laatste dag van 1951 naar zijn laatste rustplaats gebracht. Maar wij hebben, naast een gevoel van droefheid, een innige dankbaarheid gevoeld, dat wij deze gave mens, deze nobele figuur hebben mogen leren kennen. Hij zal in onze gedachten voort blijven leven als „onze” Rector.

*Namens de stad Maastricht herdenkt de wet-
houder van Onderwijs, de heer A. Bovy, de
overledene als volgt :*

Het is met een zekere deernis maar tevens met een grote dankbaarheid in het hart, dat wij ons deze avond hier verzameld hebben ter herdenking van Rector Cremers.

Met deernis: omdat het steeds moeilijk valt afscheid te nemen van iemand, die ons dierbaar is. Maar ook met dankbaarheid, omdat de rijkdom der wetenschappelijke nalatenschap van de Rector aanspraak maakt op de hoogste waardering.

Ik acht het een zeer bijzonder voorrecht om gehoor te kunnen geven aan de tot mij gerichte uitnodiging deze bijeenkomst bij te wonen. Hierdoor immers wordt mij de gelegenheid geschonken om mij tot tolk te maken van de gevoelens van piëteit, die het Stadsbestuur van Maastricht en talloze Maastrichtse burgers bezielen tegenover de grote natuurkenner en natuurminnaar Rector Cremers.

In hem eren wij een man, die zijn licht niet heeft gezet onder de korenmaat, doch die met uitschakeling van alle eigen belang zijn hele persoonlijkheid in dienst van de wetenschap heeft gesteld.

In hem eren wij de organisator, die met voortvarendheid in 1910 de grondslag legde van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg;

de bezielende schrijver, die in 1912 het Natuurhistorisch Maandblad in het leven riep, dat sedertdien is uitgegroeid tot een monumentale reeks van wetenschappelijke verhandelingen, waaraan nog in latere jaren de „Publicaties” van het Genootschap werden toegevoegd;

de natuurvorser en conservator, die het Natuurhistorisch Museum heeft opgericht en met nooit verslappende ijver voor de uitbreiding der verzamelingen heeft zorg gedragen.

In hem eren wij vooral de Limburger par

excellence, die het Limburgse land en volk kende tot in zijn diepste vezelen, die de liefde voor Gods natuur en voor al hetgeen zich daarin openbaart, voortplantte in een wijde kring van medewerkers; de onvermoeibare pionier, die wel lichamelijk kon verzwakken doch wiens geest alle scherpte en levendigheid behield tot aan zijn dood toe.

Een ere-salut te brengen aan deze pionier der wetenschap is een daad van eenvoudige rechtvaardigheid.

*Tot slot spreekt namens de vrienden van de
Rector, Mr. H. Paulussen (Heerlen):*

Toen het bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap mij verzocht het mijne bij te dragen tot de herdenking van rector Cremers heb ik even gearzeld. Hoe zou de rector gefulmineerd hebben indien hij geweten had wat hier vanavond gebeurt! En dan: ik ben weliswaar lid van het Genootschap, maar in deze vergadering toch enigszins een „rara avis”. Ik heb echter mijn aarzeling overwonnen en ik ben het bestuur zelfs dankbaar dat mij de gelegenheid wordt gegeven iets over de rector te zeggen, als persoonlijk vriend, en nadat meer bevoegden de grote verdiensten van de overledene voor wetenschap en cultuur in het licht hebben gesteld.

Mag ik thans eerst een misverstand uit de weg ruimen, dat zou kunnen ontstaan.

Indien men al in theorie onderscheid kan maken tussen twee groepen: de persoonlijke vrienden en, om hen even zo te noemen, de „zakenvrienden” van de rector, dan was toch in feite dat verschil opgeheven. Degenen immers, die met de rector in zakelijke relatie kwamen, in diens kwaliteit van conservator van het Museum, voorzitter van het Genootschap, redacteur van het Maandblad, zij kwamen vanaf het eerste moment in de ban van zijn bijzondere persoonlijkheid; terstond werd hun sympathie gewekt, en er was een band van vriendschap geschapen, meestal voor het leven. En omgekeerd: wie uit anderen hoofde vriend werd: de rector zorgde wel, dat bij hem groeide liefde en belangstelling voor de wonderlijke rijkdom der natuur, speciaal van de Limburgse natuur, en hij werd op zijn minst lid van het Genootschap.

Waarom rector Cremers er in slaagde de onverwoestbare genegenheid te verwerven van wie met hem in aanraking kwamen — onverschillig of dat waren prominenten der weten-

schap dan wel eenvoudigen van geest — ik behoef dit hier in Uw midden niet te verklaren. Ik geloof dat ik de eigenschappen van geest en hart, die de overledene sierden, kan samenvatten in de begrippen wijsheid en goedheid. Een wijsheid, die hem alles deed zien in de juiste verhoudingen, „sub specie aeternitatis”; een goedheid die als vanzelf leidde tot de hartelijke gastvrijheid, die velen Uwer zo dikwijls ervaren hebben, en die hem in de vorige oorlog een pleegkind deed aannemen, waaraan hij jarenlang zijn beste zorgen besteedde.

En indien echte vriendschap groeit naar de waarde der geestelijke goederen, die de een aan de ander mededeelt, dan is het duidelijk dat — zoals ik reeds zeide — het voorrecht van te mogen zijn een vriend van rector Cremers niet licht werd prijsgegeven.

Grootmoedigheid en natuurlijke goedheid sloten overigens niet uit, dat indien de rector meende te moeten optreden tegen wat hij zag als onrecht, hij die strijd voerde onbevreesd en met al de scherpste van pen en woord, waarover hij beschikte. De jaargangen b.v. van het toenmalige Sittardse „Zuiden” kunnen hiervan getuigen.

De scherpste wist hij weliswaar te verzachten door zijn onnavolgbare humor, en zijn gemoedsrust verloor hij niet.

„Trouwens, „*aequum animum servare*” was steeds het devies; vreugde en tegenspoed — en beide zijn hem als elk menskenkind ten deel gevallen — maakten de rector noch overmoedig noch terneergeslagen, doch het wereldgebeuren aanschouwende met Erasmiaanse ironie, wars van fanatisme in welke vorm ook, diep doordrongen van het besef dat al het aardse is „ijdelheid der ijdelheden” ging hij zijns weegs.

Deze ruimheid van geest maakte ook, dat hij, rasecht Limburger en zijn zuidelijke aard nooit verloothenend, zulke goede vrienden had onder de noorderlingen. Het bleek bij de begrafenis en het blijkt ook weer hedenavond.

De rector zou mij al lang tot de orde hebben geroepen, maar mag ik, in navolging van prof. van der Vlerk, nog iets citeren uit het artikel van de heer Jo Nijpels in het Maandblad van December 1938, omdat dit zo kernachtig uitdrukt wat ik wil te kennen geven: „De Limburgse bodem heeft vele zeldzame wezens voortgebracht en tot de allerzeldzaamste reken

ik — en velen ongetwijfeld met mij — rector Cremers. Men houde hem in ere; het is zeer de vraag of de 20e eeuw er zó nog een tweede in Limburg zal aantreffen”.

De kostbare vriendschap, waarin ik mij ruim 30 jaar heb mogen verheugen, heeft thans een einde genomen. Wat al herinneringen worden levend aan lief en leed, dat samen gedeeld werd, en aan vele uren van gesprek, waarin natuurlijke historie en politiek, geschiedenis en theologie elkaar afwisselden, en waarbij vanzelfsprekend wijze raad aan de jongere niet ontbrak.

Nu zulks aan het graf niet mogelijk was, wil ik vanaf deze plaats aan rector Cremers nog eens dank zeggen voor wat hij voor het leven van zijn vrienden heeft betekend.

En hierbij past natuurlijk een even diepgevoeld woord van dank aan de trouwe juffrouw Anna; zij begrijpt dat wel.

Aan dit woord van dank heb ik echter nog iets toe te voegen.

De rector had het in latere jaren zijn bezoekers niet gemakkelijk gemaakt; de moeilijkheden die men moest overwinnen om door te dringen tot Canne en Niethuysen zijn aan menigeen Uwer uit ervaring bekend. En wellicht zal ook menigeen zich het gerechtvaardigde verwijt maken, dat hij de moeilijkheden overschatte en dat hij zodoende is te kort geschoten in de vervulling van zijn vriendenplicht.

Eén is echter hier aanwezig, die zich generlei verwijt behoeft te maken. Het was Mevrouw Minis-van de Geyn, die óók en juist in de laatste jaren den rector geregeld bleef bezoeken, zelfs in de barre winter, toen Niethuysen in de sneeuw eenzaam en verlaten lag; offervaardig, en met moederlijke zorg, durf ik zeggen, heeft zij gedaan wat kon om de laatste levensjaren van de rector minder zwaar te maken.

Ik hoop dat Mevrouw Minis mij toestaat, dat ik dit hier nog eens naar voren breng en haar de eer geef, die haar toekomt en dat ik, namens de oude vrienden van de rector, haar oprecht en van ganser harte dank voor al het goede dat zij hem heeft bewezen.

In het gedenkboek, dat aan de rector werd aangeboden bij zijn 70e verjaardag — midden in de oorlog — bevinden zich enige versregels, waarin aan de jarige wordt toegewenst een spoedig einde van de periode van onderdrukking en benauwenis.

„...afin que vous pouviez encore longtemps
„jouir de paix et de bonheur, en admirant
„les multiples merveilles de la Création”.

Deze bede is, na de bevrijding, voor de rector maar in zeer beperkte mate in vervulling mogen gaan; ziekte en ongemak stonden daaraan in de weg.

Thans echter, zo mogen wij vertrouwen, geniet hij van vrede en geluk ónbepikt en is het hem gegeven te aanschouwen de Ongeschapen Schoonheid, waarvan de wonderen der schepping maar een zwakke afstraling zijn.

Ik wil hiermede eindigen. Moge dit korte woord iets hebben bijgedragen tot het doen voortleven in aller goede herinnering van onze onvergetelijke rector Cremers.

Met een paar korte woorden belicht tot slot de heer Edm. Nijst de betekenis van de Rector als oprichter van de vereniging stadsverfraaiing.

Aan het eind van de vergadering dankt de heer L. Cremers uit Nuth, broer van de overledene, voor het medeleven van het Natuurhistorisch Genootschap dat op zo hartelijke wijze tot uiting is gekomen en hij spreekt de verwachting uit dat het Genootschap het voorbeeld van de Rector steeds voor ogen zal houden.

RECTOR CREMERS ALS OPRICHTER VAN GENOOTSCHAP EN MUSEUM.

W. MINIS-van de GEIJN
(Maastricht)

„Geschiedenis pleegt ten onrechte eerst geschreven te worden vele jaren, nadat de geschiedenis zich afspeelde en de betreffende personen gestorven zijn; tē vaak ziet men immers, dat men van personen en zaken, waarmee men in contact is geweest na ettelijke jaren weinig meer weet.”

Deze stelregel van Rector Cremers zou men kunnen aanhalen, wanneer men ter sprake brengt, hoe de Rector zich de beoefening der biologie-studie heeft weten aan te trekken en eigen te maken tot zulk een hoogte, dat menig academicus het tegen hem moet afleggen.

Zou men over 50 jaar niet geneigd zijn te veronderstellen, dat zijn jeugdijaren op de landelijke hoeve Haagsittard of het biologie-onderwijs op het Jezuïetencollege te Sittard zijn studierichting hebben beïnvloed? Hoogstens kan men zeggen dat de kapelanie van zijn Heerroom Caspar Cremers te Meerssen, bij wie hij zijn

schooljaren doorbracht, hem vertrouwd maaken met een sfeer van studie, terwijl hij een zeer stimulerende invloed onderging van de rijks-archivaris Habets, waaraan hij van moederszijde verwant was en voor welke priester-geleerde hij zijn hele leven een grote verering koesterde.

Na zijn priesterwijding in 1899 wordt de neomist voor Rolduc bestemd. Vol verwachting betreedt hij na de grote vacantie de aloude abdij. Een ware ontgoocheling wacht hem daar; de lesrooster vermeldt achter de naam van Monsieur Cremers: „l'histoire naturelle”. En dan te bedenken, dat het genoten biologisch onderwijs te Sittard, destijds bij de beschrijving van meeldraden en stampers wel de grens van het betaamelijke had bereikt.

Het pleit voor de streng wetenschappelijke aanleg van de nieuw benoemde biologie-leraar, dat hij zich ontstemd tot de Directeur, Mgr Dr R. Corten, wendde om van zijn onkunde in de plant- en dierkunde te getuigen. Het antwoord was kort maar krachtig: „Monsieur Cremers, c'est la position qui fait l'homme.”

Zelden zal dit adagium op een menschenleven meer van toepassing zijn geweest, dan op dat van de Rector, die zich juist in en door zijn positie een naam heeft weten te verwerven in de biologische wereld.

Was het aanvankelijk zaak om de leerlingen één les voor te blijven, allengs groeide met de kennis ook de ware belangstelling. Het enthousiasme, waarmee in die dagen zijn Rolducse collegae Nillesen en Latiers hun liefhebberij in het verzamelen van vogels en vlinders beoefenden, werkte aanstekelijk op de biologie-leraar ex professo. En weldra had ook zijn zitkamer iets van een museum of laboratorium weg. De potten met amphibiën en reptielen op sterk water, wisselden af met kooien vol levende; ja, hij fokte er zelfs muizen en hield levende ratten in observatie. Tot schrik van de kamerburen vlogen er af en toe vleermuizen in vrijheid rond.

En dit alles, ondanks het feit dat zich bij de Rector tot zijn 25ste jaar geen biologische belangstelling had gemanifesteerd. Louer plichtsbetrachting had hem — ofschoon allermint van nature een slaafse geest — tot deze enthousiaste beoefening gebracht. Hij wist zich hiervoor de bijzondere waardering van de bisschop van Roermond, Mgr J. H. Drehmanns, te ver-